

KO JE STVARNI “KAPO”

Nikola SAMARDŽIĆ

Tradicionalni matrijarhat u “epskim” zajednicama. Funkcionalna osnova mafije počiva na opstanku tradicionalnih zajednica. Mafija ne postoji bez države kao “majke” ili kao “maćehe”. Tamo gde je organizovani kriminal endemski oblik društvenog organizovanja jasni su nepoverenje i sarkazam prema slobodnom političkom udruživanju, demokratskim vrednostima i slobodnom pojedinu

ORGANIZOVANI KRIMINAL U SAVREMENIM DRUŠTVIMA

nastaje i održava se u uslovima oštre imovinske razuđenosti i getoizacije nespešnih slojeva. Mafija se obično hrani slabostima države. Ali ima i slučajeva kad je mafiju organizovala i nadgledala država, smeštajući je u službu svog izvršnog resora. Mafija se služi i zakonskim ograničenjima koja neke države nameću u nameri da manipulišu društvom. Vlade imaju i potrebu netransparentnog ubiranja prihoda. Mafija koristi i uobičajene državne zabrane i restrikcije koje se donose u sistemu zaštite društvenog zdravlja, javnog reda i morala (zabrane prostitucije i uživanja alkohola ili droge).

Funkcionalna osnova mafije počiva na opstanku tradicionalnih zajednica. Njihovo opiranje asimilaciji i postepeno prilagođavanje većinskom, dominantnom društvu, pravnom poretku, naročito njegovim slabostima, i državnim pritiscima, sve to su dobro poznati procesi koji su ispunili i savremenu stvarnost i fikciju koja se trudi da tu stvarnost oslika živopisnim bojama. Nastavci sage o porodici Korleone (*Kum* I, II, III) upravo se bave njenim utapanjem u američko društvo. Početkom dvadesetih godina XX veka američki *melting pot* postao je usled nezadovoljstva modernizacijom i urbanim, sekularnim načinom života koji ruralni doseljenici isprva nisu bili spremni da prihvate. Okupljali su se otpadnici od države. Federalna vlada počela se smatrati najvećim zlom slobodnog i preduzetnog američkog društva. Čitave zajednice okretale su se porodici i religiji. Inače su najteže svarljivi sastojci američkog *melting pot*-a bile tradicionalne zajednice, i njihove složene, teško razumljive strukture uzajamnih

veza odanosti i solidarnosti. One su donele i sopstvenu etiku u kojoj su, za većinski ostatak američkog društva, prevladavali bezosećajnost i samodovoljnost.

Društveni sukob prelomio se na prohibiciji. Posle čitavog veka rasprava i borbi izglasan je XVIII amandman na američki ustav koji je omogućio potpunu zabranu proizvodnje, prodaje i prometa alkoholnih pića (1919). «Plemeniti pokušaj» trebalo je da ponudi spasonosan izlaz društvu koje je pod pritiskom rigidnog puritanskog morala, ubitačne radne nedelje i neizvesnosti opstanka, odušak tražilo u preteranom opijanju. Prohibicija je, međutim, omogućila otvaranje hiljada tajnih, nezakonitih točionica pića. Krijumčaranje alkoholom preuzele su mafijaške porodice, ubirajući ogromne zarade. Na ulicama velikih gradova povelu su se njihovi međusobni obračuni. Ukidanje prohibicije (1933) nije značilo nestanak organizovanog kriminala koji se usredsredio na trgovinu narkoticima. Štaviše, mafija je u američkom društvu i dalje bila jedna od tradicionalnih zajednica koje su zadugo uspele da sačuvaju svoje osnovne obrise.

Počeci mafije u Americi podsećaju na njeno izvorno poreklo. U stvari na jedno arhaično, zatvoreno društvo koje je postepeno prelazilo Atlantik nastojeći da, u novim prilikama i novim poslovima, očuva svoja načela i strukturu. Mafijaške porodice bile su istovremeno suočene sa američkim kulturnim asimilacionizmom i iskušenjima brze i bučne urbanizacije u «ludim dvadesetim» koje su, u Americi, bile prva od dvadesetovekovnih revolucija u oblicima ponašanja. «Izgubljena generacija» ondašnjih pisaca, poput Frensis Skota Ficdžeralda, bila je potresena klanicom minolog svetskog rata, i nespremna da se pomiri s materijalizmom i duhovnom prazninom novog, ubrzanog života koji je nametao pomirenje i približavanje kultura različitog porekla i shvatanja. U tom smislu i mafija se, zaista, pokušavala uključiti u ustaljeni asimilacioni kliše. U javnosti strogi i ozbiljni, u noćnim zabavama razuzdani, *mafiosi* su, usvajajući društvenu hipokriziju, u porodici pokušavali da oponašaju svoje pretke, kakvim su ih pamtili ili zamišljali.

Mafija, to je i neka vrsta naročite tradicionalne porodične manufakture. Kako je sve do savremenog doba istorija ostala pretežno muška, poniranje u porodičnu patologiju ostalo je izvan dovoljno jasnih uvida. Ženska uloga u istoriji je zanemarena. Verovatno i ženska odgovornost. Karakter tradicionalnih zajednica, koje su kriminal kao oblik poslovanja i svakodnevnog života prenele na onu stranu Atlantika, naizgled je, ipak, bio isključivo patrijarhalan. Teško je postaviti istinsko mesto majke za koju su muška deca vezana do odmakle adolescencije, dok je otac odsutan, zaokupljen svojim obavezama i zabavom. Kod kuće, otac je uobražen i grub. Majka je tiha i ponizna. Ali, da li se društvena patologija može posmatrati, bez obzira na intimne porodične odnose, i mi-

mo zajednice kojoj porodica kao celina pripada, mimo plemena, kolektivnog predanja i sistema vrednosti? Da li su muška deca u mačističkim društvima imuna od Edipovog kompleksa, ili je upravo suprotno? I šta se u stvari odvija u uzajamnim odnosima dečaka, budućeg razbojnika i ubice, i njegovih roditelja?

Mafija, i italijanska i balkanska, potiče iz malih naselja, sela, najviše palan - ki, u kojima su opstale jake veze s prirodom i precima i s vidljivim i nevidljivim, sa stvarnim i izmišljenim svetom. Patrijarhalna zajednica izgradila je dobro utvrđen moralni sistem. Svaki njen pripadnik poznao je usmeni zakon. Očuvanje zajednice zavisilo je i od razvitka osećanja uzajamne solidarnosti. Zajednica je, istovremeno, bez obzira na strogu hijerarhiju, dopuštala izvestan individualizam. Ako ništa drugo, jedna od osnovnih vrednosti, i uslov opstanka su lična hrabrost i lični primer. Lični i kolektivni egoizam potiču iz opsednutosti porodičnim predanjem i uverenjem u naročitu ulogu zajednice. «Epsko» društvo uliva pojedincu bezgranično samopouzdanje. Neizvesnost opstanka, opet, naglašava, na užtrb zdravog razuma i, naročito, poštovanja tuđe imovine i života, ulogu instinkta. Život u zajednicama istovetnog porekla podvlači značaj jedne zajedničke svrhe koja, u uslovima koji dopuštaju viškove slobodnog vremena, takođe može da bude izmišljena, uobražena. Istorijska i porodična mitologija ne dopušta racionalno promišljanje uloge pojedinca i budućnosti zajednice.

Da li je trajanje tradicionalnih zajednica koje su u savremenim društvima generisale organizovani kriminal bilo zasnovano i na emotivnoj osujećenosti? Lirski oblici života u epskom društvu bili su takođe pod strogim nadzorom tradicionalne gerontokratije. «Mladići i devojke najčešće poveravaju svoje tajne samo najstarijoj ženi u zadrugi koju vrlo poštuju.» (J. Cvijić) Ta žena je verovatno neka vrsta šefa unutrašnje tajne policije. Lirska poezija obazrivo opisuje ljubav. Opeva se i ljubav prema majci. I najglasovitiji sprski epski junak Kra - ljević Marko ima s majkom jedan složen, katkad zagonetan odnos. Ali je, ponovo i ponovo, poštovanje predaka iznad svih osećanja. U našim dinarskim krajevima (u ovom slučaju ljudskom rezervoaru zapadnobalkanske mafije), sa - čuvano je ogromno bogatstvo izraza koji opisuju različite stupnjeve srodstva. Postoje nazivi za neposredne muške pretke do devetog kolena. U Crnoj Gori se njihova imena pamte do dvadesetog kolena. Mada su tamo i oni najtvrdi, najokrutniji, prema majci najmekši, a njihova osećanja otkrivaju duboku edi - povsku strukturiranost.

Zato muški predak, nimalo slučajno, ima naročitu vrednost ako je mrtav. Tradicionalne zajednice nametale su pojedincu, kao vrhunac njegovog životnog smisla, junačku sujetu, ponos i oholost. Pri tom se relativizacija života i osnov - nih vrednosti života nije odvijala samo u muškom delu zajednice. Patrijarhalni

poredak nije ometao majke i žene da priznaju kako više vole da im sinovi i muževi časno poginu nego da na njih padne neka moralna senka. I tu se, u takvom imperativu, naziru čestice matrijarhata.

Violentni mentalitet tradicionalnih zajednica izgrađivao se pretežno u skladu s njihovim neprijateljstvom u odnosu na susede i na vrednosti koje su zajednici tuđe. Kolektivne naravi uporne su u opiranju sopstvenoj transformaciji. Sklonost nasilju prenosi se na buduće naraštaje. Sklonost nasilju ne isključuje kolektivističku pokornost i podanički mentalitet. (Jedan skorašnji primer: pred oko 200.000 mrtvih, mahom žrtava jugoslovenskih obračuna iz devedesetih, njihovi roditelji ostali su uglavnom nemi, nesposobni i nevoljni da u bolu preobrazu svoj poslušni karakter.) U dinarskim krajevima naročito je upečatljiv nesklad između lične i građanske hrabrosti, između sklonosti nasilju i nepristajanja na diktate kolektivističke mitologije. Tome su duboki i istorijski i antropološki koreni. U zajednicama u kojima je organizovani kriminal endemski oblik društvenog organizovanja upečatljivi su nepoverenje i sarkazam u odnosu na slobodno političko organizovanje, na demokratske vrednosti, na ulogu i vrednost slobodnog pojedinca.

Tu se postavlja i pitanje, da li je mit o precima i njihovim stvarnim i izmišljenim zaslugama neka vrsta ritualnog oceubistva? I kako odrediti stvarne razmere majčinskog autoriteta u patrijarhalnom društvu? Zapanjen skorašnjim govorom visokog srpskog pravoslavnog crkvenog velikodostojnika nad odrom majke nekadašnjeg ratnog zločinca i masovnog ubice, i aktuelnog mafijaškog poglavice, deo zapadnobalkanske javnosti je u svojoj ozlojeđenosti zbog drskosti takvog obraćanja, pre svega zbog nepoštovanja žrtava, zaboravio da postavi i jedno važno pitanje. Da li bi majka mogla da bude duhovni, ako ne stvarni *capo di tutti capi*? Da li je svaka slična porodica, sa svojom pretpostavljenom patološkom dramaturgijom, takođe društveni okvir i generator psihopatskog ponašanja? Da li se kolektivna amnezija suviše opravdava poštovanjem mrtvih i građanskom uljudnošću? Da li je poneka majka biološki i socijalni kreator biološkog i socijalnog monstruma?

Okosnica mafije, to su jaki temperamenti i nasilnička priroda, očinska oholost, grubost i zanemarivanje, i majčinsko praštanje, katkad i izričito ili nemo, svejedno, podstrekivanje. Potekli iz oskudne svakodnevice, mafijaši su, do besmisla, groteskno kruti i ozbiljni. Njihova uspešnost da duboko prodru u društvo, i ono koje je sasvim tuđe, ne svedoči, ili ne ubedljivo, o njihovoj stvarnoj društvenosti i sposobnosti asimilacije. Primitivan čovek nije stvarno zainteresovan za svet oko sebe. On je okružen sopstvenim predrasudama koje mu dopuštaju da se uznese u svojoj oholosti i samodovoljnosti. Njegova sopstvena zajednica, njena svojstva i oblici ponašanja, za njega su jedini i jedinstveni, i za nju on traži opravdanje isključivo u beskrajnom, mitskom ili stvarnom

istorijskom kontinuitetu. Mafija se vremenom ipak asimiluje, i deluje u međunarodnim okvirima, ali su neka od njenih stanovišta zasnovana na čvrstim rasnim i genetskim uverenjima. Priznati junak ženi se samo ženom junačkog roda. Obožavanje predaka otkriva opsednutost sopstvenim, naročitim poreklom. Tu nema predanosti svakodnevnom, strpljivom trudu. Mafija je nastala od nekadašnjih pljačkaških družina koje na moru gusare, a na kopnu odvođe sto - ku. Pljačka je osnovna privredna grana. Srbija se do duboko pred kraj XIX veka nosila s hajdučijom. Muški životni vek je obavezno slavan, ali kratak. Odluke patrijarhalnog društva poticale su i iz takve stvarnosti.

Tradicionalni mačizam nije uvek poticao iz načelnih, patrijarhalnih odnosa, niti je tradicionalno društvo bilo obavezno mačističko. Na to ukazuju i relativno složeni svojinski odnosi. (Valtazar Bogišić, *Pravni običaji u Crnoj Gori, Hercegovini i Albaniji*.) Svuda gde je granica prihoda primoravala muškarce da dugo odsustvuju od kuće, katkad prelazeći na onu stranu zakona, žensko učešće bilo je u društvu, ako ne ravnopravno, makar postojano. Time je podstican njihov individualizam, opet u tradicionalnim okvirima, tako što su dobijale vodeću ulogu u porodici, najveći deo vremena provodeći sa decom. Ta se uloga, doduše, nije priznavala zakonskim odredbama. Tradicionalna ruralna solidarnost bila je biološka. Izvesna ravnopravnost žena i muškaraca potekla je iz svakodnevne borbe za život i njegovu obnovu. I nemoguće je razumeti sredozemnu kulturu, koja obuhvata i prostrano zaleđe, bez određenih oblika patrijarhata. Muškarci su stradavali u ratovima ili pljački, i otiskivali se na more, koje ih je gutalo. Zamenjujući ih, njihove udovice preuzimale su novu ulogu u toj meri da se moglo činiti da su vremenom dobijale neke od muških morfoloških oblika. Rasli su im, ko zna zbog čega, brkovi i brada, ili su se takvi primeri radije zapažali i pamtili. Starije žene palile su duvan i sedele dobro naoružane. U pokolenju njihovih naslednika, ta polna mimikrija možda je proizvodila zabunu, a kod muške dece i preteranu usredsređenost na majčinski autoritet, koja je ženama, stvarnim glavama porodice, davala snagu uticaja koji, naizgled, ne bi smele imati u jednom tradicionalnom društvu.

Tradicionalna društva koja su generisala organizovani kriminal vezana su za dugu istoriju izolovanosti i siromaštva. Sicilija i južna Italija, to je beskrajna kontinuitet feudalne zavisnosti osnovnih slojeva, ali i boravka stranih trupa, pljačkaških napada na obale, banditizma, vojničkih, ruralnih i gradskih pobuna. Slobodarski duh Crne Gore i Brda, nastao je u hronici bede, gladi i samoće. Tradicionalna društva ostala su na marginama modernog racionalizma i prosvećenosti. Tradicionalni autoriteti ostavljali su u senci nastojanja da se unutrašnji odnose uredi na načelima predstavničke ravnopravnosti, mada su postojale narodne ustanove koje su ukazivale na takve potrebe. Posmatrani u opštem istorijskom kontekstu, vidljivi nosioci toga društva kao da su prešli na

onu stranu stvarnog života, zanemarujući uobičajene poslove koji iziskuju svakodnevni trud, učenje i poštovanje različitosti. Mada njihov deklarativni prezir materijalnih bogatstava nije iskren i načelan.

Naredni stupanj matrijarhata napušta bazične strukture. Mafija ne postoji bez države kao majke ili bez države kao maćehe. Majčinski odnos je i tu ubeđljiviji u uslovima njihove bliskosti. Na Siciliji i u južnoj Italiji, potom i u SAD, mafija se razvijala zahvaljujući nepostojanju delotvorne centralne vlade. Italijanski jug je proces italijanskog ujedinjenja (okončan 1870) dočekaio opterećen feudalnim nasleđem, i italijanskoj državi bilo je potrebno duže od stoleća, do početka osamdesetih XX veka, da tamo postane stvarno prisutna, s policijom, sudovima i velikim investicijama. SAD su protiv mafije, tokom dvadesetih, morale da angažuju federalne snage.

I na tom planu je nužan oprezan pristup. Organizovani kriminal u drugoj Jugoslaviji (SFRJ) bio je podstican državnim potrebama i odvijao se pod državnim nadzorom. Jugoslavija je bila relativno otvorena i preko njene teritorije odvijao se veliki deo prometa narkoticima koji su se dopremali s Bliskog istoka. Jugoslovenske vlasti imale su potrebu da promet održavaju u podnošljivim razmerama i da prometom i zaradom, kad je potrebno, manipulišu. Tokom sedamdesetih jugoslovenske vlasti koristile su kriminalce prilikom likvidacija političkih neprijatelja u emigraciji, i tolerisale njihove pljačkaške aktivnosti širom bogatijeg dela Evrope. Međutim, kako se država vremenom dezintegrisala, stvari su izmicale kontroli, mada je organizovani kriminal ostao vezan za državne strukture. Jedan od najistaknutijih državnih službenika, u tom smislu, bio je Željko Ražnatović poznatiji (popularniji) kao Arkan, sin jugoslovenskog oficira, Crnogorca koji je od 1972. počinio niz oružanih pljački i ubistava u Zapadnoj Evropi, Nemačkoj i Italiji. Već tada su njegova spektakularna bekstva iz zatvora (uključujući i pritvorsko zdanje u haškom predgrađu Šveningenu) ukazivala na određenu potporu sa strane koju je mogla obezbeđivati država. Početkom osamdesetih bio je blizak saradnik Staneta Dolanca, šefa federalne tajne policije, koji je jednom prilikom izjavio da je ovaj «vredniji od čitave Službe», i obično ga izvlačio iz nevolja sa zakonom. Njegova docnija uloga u jugoslovenskom sukobu, i veze sa srpskom državom, više su poznate. Njegovo «poslovanje» bilo je vezano za reketiranje i iznude, i šverc naftnim derivatima, cigaretama i skupim automobilima; posedovao je kockarnice, benzinske pumpe, restorane, itd. Nezvanično politički saveznik Slobodana Miloševića, bio je pod njegovom prismotrom, naročito posredstvom policijskog generala Radovana «Badže» Stojičića koji se, izgleda, takođe bavio sličnim «poslovima» (ubijen je 1997). Oko Arkana se u međuvremenu počeo sužavati krug, posle svršetka bosanskog rata, kad je započeo proces likvidacija kojima je upravljala srpska tajna policija, kojima je trebalo oslabiti njega i njegovu organizaciju. Ubijen je

najverovatnije u režiji države, i sahranjen je s počastima koje su sasvim nali-kovale na one zvanične (2000).

Drugi primer majčinskog odnosa države prema mafiji, događaj koji ima du-boko značenje i koji je zakočio i relativizovao demokratski preobražaj Srbije, bio je atentat na premijera Zorana Đinđića (12. mart 2003). Kao odgovor na atentat, tadašnja vlada je pokrenula opsežnu akciju «Sablja» koja je otkrila du-boke veze organizovanog kriminala, politike, poslovanja, folk estrade i domi-nantne šovinističke inteligencije. Osnovana su i dva posebna odeljenja Okru-žnog suda u Beogradu za organizovani kriminal i ratne zločine. U procesu osumnjičenima za ubistvo otpužnica tereti samo izvršioce, dok su politički podstrekači atentata, pre svega dvojica saradnika aktuelnog premijera Vojislava Koštunice, i nekoliko Miloševićevih funkcionera, oslobođeni zbog nedostatka dokaza. Posle izbora s kraja 2003. i formiranja vlade Vojislava Koštunice usle -dili su i pritisci ministara pravde i policije, kao i političara bliskih Miloševićevom režimu, da se ukine tzv. Specijalni sud (Z. Stojković) i da se ponovo po-vede istraga (D. Jočić). Mediji bliski ili naklonjeni vladi povelili su i oštru jav-nu kapanju u kojoj se sudilo pre svega premijeru Đinđiću, čije se ubistvo pravdalo njegovom tobožnjom bliskošću s mafijom, ali i politikom koju je vo-dio. Portparol Suda izjavila je jednom prilikom da se «sudi sudu, specijalnom tužiocu, MUP, svedocima saradnicima... negira se i sud i Zakon o organizova -nom kriminalu». Uz podršku medija i okrivljenih pojedini članovi i službenici Vlade štaviše su otvoreno izjavljivali da organizatore zločina treba tražiti među prijateljima ubijenog premijera.

Sami izvršioци ubistva bili su aktivni pripadnici državne bezbednosti ili su raspolagali službenim iskaznicama i falsifikovanim službenim dokumentima. U stvari, otkrivena je složena zločinačka zajednica oslonjena na državni aparat, koja je kontaminirala čitavo društveno tkivo. Istraga je otkrila da je mafija, ko-ju je država ranije nadgledala i njome upravljala, sama preuzela ulogu države. Izgubila se i razlika, ili je postala nevažna, između neposrednih pomagača i slojeva u društvu koji su nastavili da podržavaju odmetnike od pravde i zako -na smatrajući svoj stav načelno ispravnim rodoljubivim opredeljenjem. Izronila je jedna društvena i idejna patologija koja je obuhvatila državne ustanove, pre svega policiju i vojsku, inteligenciju, pojedice u crkvi, i samu društvenu osno -vicu, tzv. tranzicione gubitnike.

Na koji način, i na koje pretpostavke, postaviti antropologiju zločinačkog udruženja? Da li je mafija kultura sama po sebi? Da li se njeni obrasci smeju relativizovati u odnosu na savremeno vrednovanje uloge pojedinca i ustrojstva ljudskih zajednica, sve do razumevanja vrednosti života i poruka smrti?

Razmatranje vrednosnih obeležja svake kulture ograničeno je nepostoja -njem univerzalnog obrasca koji bi omogućio oštro prosuđivanje. Ni savremena

merila koja naglašavaju prava i obaveze pojedinca, uzdižući ga nad kolektivom, ne podrazumevaju sopstveno učešće u karakterizaciji događaja iz prošlosti. Veoma su slične i prepreke koje tradicionalna društva, kao relikti ili istorijski atavizmi, postavljaju pred pritiscima da napuste svoje ustaljene obrasce. Ni ustanove poput države, privatne svojine ili porodice nisu univerzalne. Njihova apsolutizacija potiče, između ostalog, iz razumevanja društvenog uređenja koje se razvilo u jednoj prostorno i vremenski ograničenoj sferi događaja vezanih za uspon i globalni uspeh zapadnoevropske civilizacije, kao odgovorima na konkretne prilike koje su obeležile početke rane moderne epohe. Drugim rečima, svaka kultura bila je neka vrsta posebnog i jedinstvenog opita sposobnosti ljudskih zajednica. Kulture se moraju razumevati i vrednovati na osnovu svojih jedinstvenih načela i pojmova. One se ne smeju nizati u nekoj zamišljenoj hijerarhiji, vremenskoj ili vrednosnoj, koja bi se smatrala skeletom zajedničke istorije. Kulturni relativisti, štaviše, smatraju sve kulture jednako naprednim i jednako humanim.

Izložene spoljnim uticajima, kulture nisu dugovečne. Njihova svojstva se ne prenose biološki. Tradicionalne zajednice, sa svojim beskrajnim genealogijama, koje dosežu u mitska, nepostojeća vremena, trajale su koliko i njihova nedostupnost i samoća. Njihova životnost bila je određena i prilagođavanjem unutrašnjeg poretka međusobne zavisnosti i solidarnosti. Kulturno otvaranje koje omogućavaju mešoviti brakovi, putovanja ili trgovina doprinosili su većoj društvenoj dovitljivosti kao uslovu prilagođavanja i preživljavanja, a zatim i usvajanja tuđih kultura, kultura tuđe krvi. U novim okolnostima, te zajednice počinjale su da žive, katkad, dvostrukim životom. Da li zbog opipljivih interesa, ili zbog sposobnosti uzajamnog razumevanja, sporazumevanja i poštovanja, kriminalne grupe Zapadnog Balkana pokazale su i izuzetnu sposobnost da sarađuju jedne s drugima, uprkos etničkom ekskluzivizmu koji su, u ratovima i u vremenu koje je nastupilo, manje ili više javno i otvoreno zastupale, ali pre svega u službi postjugoslovenskih država i političkih režima.

Savremeni svet i dalje se sastoji od dihotomije savremenih kultura zasnovanih na individualizmu i vladavini prava, i kultura tradicionalnih zajednica, u kojima su pojedinci i grupe potčinjeni zajedničkoj stvari; kultura uređenih društava i državnih struktura i kulture arhaičnih odnosa uzajamne nadređenosti i potčinjenosti. Naizgled suprotstavljene i nepomirljive kulture se na nekim tačkama ipak međusobno prožimaju. Autoritarne i korumpirane birokratije potranjuju potrebu za nezakonitim udruživanjem i poslovanjem. Opstanak tradicionalnih oblika i odnosa u savremenim društvima podstiče dalje umnožavanje državne administracije. I to je sve dovoljno poznato. Ali mačizam stvarnih ili izmišljenih, pozitivnih ili negativnih heroja savremene svakodnevice i svakodnevne masovne kulture poziva i na preispitivanje uloge neke vrste kripto-

trijarhata koji amnestira čitav jedan skriveni svet čije se slabosti, u kontekstu egalitarizma i društvene odgovornosti, jednostavno objašnjavaju siromaštvom ili nasiljem u porodici čije su žrtve žene i deca. Savremeni koncept muškog heroja ističe pojedinca koji žrtvuje sopstveno dobro, ili život, kako bi zaštitio potrebe zajednice, nacije ili društva, ili neke ili sasvim određene žene. Tradicionalna jezgra u savremenim društvima upravo se hrane mitovima o pojedinci - ma koji lako prelaze na onu stranu zakona, ali ipak u službi višeg poriva. Dok biološkička logika tradicionalnih zajednica ukazuje na hegemoniju matrijarhata i njegovih rituala i pravila zakona krvi, odanosti i osvete. Epski mačo heroizam je u službi žene, koja je možda i simbol majke, a njegove konačne granice se utvrđuju u samoponiženju i svesnom žrtvovanju. Verovatno bi trebalo utvrditi povezanost Edipovog kompleksa i krvne osvete, kao što je oceubistvo neka vrsta mita, parabole o potrebi da svaki naredni naraštaj, u službi napretka, poništi onaj prethodni. U ravnoteži muškog i ženskog, tj. očinskog i majčinskog principa mogla bi se objasniti i ravnoteža tradicionalizma i modernizma koju, u različitim paritetima, poznaju sva savremena društva. Heroj je gotovo uvek usamljeni pojedinac koji se suprotstavlja zloj snazi entiteta koji Erih Nojman naziva «*Terrible Mother*». *Cherchez la femme?*